

Домініканській республіці і у відповідь на народний опір послав морську піхоту, яка окупувала країну. В 1909 році окуповано Нікарагуа, в 1911 взято під контроль Гондурас. В 1914 і 1916 рр. війська США двічі захоплювали територію і порти Мексики [4:588-589].

Дещо іншу форму вираження отримала американська експансія в цьому регіоні в період правління президента У.Тафта (1909-1913), зосередивши свою увагу на поширенні економічного впливу. В дипломатичних колах ця політика отримала назву "дипломатії долара". Її суть полягала в наданні на кабальних умовах позик, фінансово-економічної допомоги, сприянні вивозу приватного капіталу в Латинську Америку. Загальна сума цих надходжень в країні Латинської Америки (Колумбію, Аргентину, Бразилію та ін.) на 1913 р. становили 1,5 млрд. доларів. За допомогою "доларової дипломатії" Сполучені Штати намагалися вирішити два основні завдання: встановити контроль над економікою латиноамериканських країн і одночасно усунути вплив європейських країн в цих територіях [6:154-155].

Проте, навіть при такому значному розширенні зони впливу, стало зрозуміло, що американський континент не в змозі задовільнити вимоги і запиту північноамериканського капіталу. Саме тому в США почали розглядати Китай, як один з найважливіших майбутніх ринків для американських товарів і капіталу. Перший крок щодо цього було зроблено в ході іспано-американської війни – захоплення Філіппінських островів, що створило плацдарм для американського проникнення на Далекий Схід. Проте не маючи змоги протистояти тут могутнім європейським колоніальним державам (Англії, Франції, Німеччині, Росії) Сполучені Штати стали на шлях проголошення вільного доступу товарів і капіталів – "політика відкритих дверей", небезпідставно сподіваючись на конкурентоспроможність своїх товарів. Ця стратегія була викладена в "доктрині Хейя" 1899 р., в якій було викладено правила економічного суперництва й поведінки великих держав на китайському ринку. США пропонували керуватися джентльменськими принципами: сфери впливу, які вже склалися на той час, не порушувати, але в кожній з них дотримуватися єдиної тарифної політики, однакових зборів за портові послуги і залізничні перевезення; висувалися привабливі ліберальні принципи вільної торгівлі й рівних можливостей, що на думку американських підприємців і дипломатів посилювало б вплив Сполучених Штатів Америки в регіоні. І хоча жодна з провідних європейських держав однозначно не схвалила цієї пропозиції, США вже в 1900 р. оголосили про досягнення міждержавної угоди і введення в дію "стратегії відкритих дверей", що означало безперешкодне проникнення американських товарів і капіталу на китайський ринок [2:142-143].

Отже, наприкінці XIX – на початку XX ст. у зв'язку із вищевикладеними причинами Сполучені Штати рішуче змінили свій зовнішньополітичний курс в напрямку виходу на світову арену й вели боротьбу за сфери впливу, а саме поширення їхнього економічного і політичного панування на американський континент, простори Тихого океану та Азію.

Це були лише перші кроки в далеко неоднозначній історії експансіоністської політики США. Кроки, які гучно заявили на весь світ про те, що в боротьбу за "місцем під сонцем" вступила ще одна молода індустріальна держава., яка тоді, як показали наступні події перебувала лише на зорі свого розвитку.

Література

1. Всемирная история: В 24 т.- Т.19.Под ред. Бодак А.Н., Войнич И.Е., Волчек Н.М. и др.- Мн.: Литература,1997. – 512 с.
2. История дипломатии: В 2 т.- Т.2. Дипломатия в Новое время(1872-1919). -М.: Госполитиздат, 1945.
3. Історія США. Нарис. Інформаційне агентство Сполучених Штатів Америки. – К.,1994.
4. Новая история: В 3 т.-Т. 3.Учебное пособие для исторических факультетов. – М.,1960.
5. Новая история стран Европы и Америки. Второй период. Под ред. Кривогуза И.М. и Юрковского И.Ч. -М.: Высш. школа, 1998.- 316 с.
6. Согрин В.В. История США. Учеб. пособие. – Спб.:Питер,2003.- 193 с.

*Людмила П'єх
наук. керівник – проф. Б.Є. Трофим'як*

ПОЕТ-СЕЛЯНИН ПАВЛО ДУМКА – ВИДАТНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ ДІЯЧ

*А те зерно, що посіяв, не вмере, не загине,
Рознесеться геть широко по всій Україні.*

Павло Думка увійшов в історію України та нашої культури як талановитий поет,

полум'яний публіцист, видатний громадський діяч, посол до Галицького сейму, лідер української радикальної партії, щирий побратим геніального Каменяра, член уряду ЗУНР. Мало відомий тепер, але на той час талановитий селянський поет зробив великий вклад у національно-визвольний рух та культурне відродження краю кінця XIX – початку XX століття.

Вивчення та дослідження витоків та розвитку національно-визвольного руху на Галичині та його вплив на національне відродження краю, а також діяльність, у цьому контексті, відомих людей є досить важливим і актуальним на сьогодні. Як доказ може бути той факт, що недавно ми стали свідками великої ваги подій у нашій країні – Помаранчева революція. Це подія яка назавжди увійде в історію України як створення нової історичної доби, державницької нації – надійної, певної опори суверенної, незалежної і відродженої Української держави. Запорукою перемоги став революційний Майдан в Києві, а також майдани інших міст України, де оборонці української державності (з численною участю молоді) відстоювали свої національні та особисті права.

Феномен Майдану був пов'язаний з історичним тлом національного відродження, Визвольних змагань. Учасники грандіозного всенародного спротиву були гідними нащадками Героїв Крут, Базару, Листопадового зриву, боротьби УПА проти фашизму та більшовизму. Адже минуле XX сторіччя увійшло в історію України як епоха героїчної боротьби українського народу за відновлення втраченої незалежності наприкінці XVIII століття. Дана проблема піднімається через те, що на сьогоднішній день потрібно ґрунтовно дослідити і концептуально висвітлити зв'язок між поколіннями, оцінити та зробити певні висновки щодо виникнення та діяльності визначних постатей які зробили великий вклад у національне відродження краю.

У цьому контексті важливо було б дослідити діяльність, на сьогодні маловідомих, людей Галицького краю, на прикладі яких можна прослідкувати розвиток боротьби за Українську самостійну соборну державу, за культурне піднесення усіх верств населення, в тому числі і селян, своєю діяльністю які показали прагнення істини, свободи, щастя, національної гідності, добра, любові... Одним із таких людей був Павло Думка, поет селянин. Моральні цінності які йому були притаманні, також були виплекані в думках поневолених віками українських людей і які не вдалося знищити колоніальним режимам. Вони завжди жевріли і були властиві ментальності українського етносу і нарешті заговорили на повний голос Помаранчевої революції, яка і завершилась крахом безславної, бездарної епохи старої влади.

Досліджуючи національно-визвольний рух та його роль у культурному пробудженні української нації у період 1870-1918 років використано існуючу і доступну монографічну і довідкову літературу, матеріали Тернопільського державного архіву. Серед авторів праць присвячених даній проблематиці слід назвати роботи: Володимира Хоми, Богдана Трофим'яка, Богдана Савака, Миколи Черевішника, Віктора Каліни, Мирослави Коваль, Іванни Блажкевич та інших.

Джерельну базу становлять листи і спогади Павла Думки, Іванни Блажкевич, Івана Франка, які надруковані у періодичних виданнях. Також були опрацьовані посібники та монографії, історико-мемуарні збірники, енциклопедії, пам'ятні книги, енциклопедичні словники, численні праці та історико-краєзнавчі дослідження.

Аналізуючи існуючу літературу на дану тему, можна побачити ряд проблем. Зокрема те, що до цих пір не має жодної концептуальної праці яка б висвітлювала витоки та розвиток національного відродження та діяльності визначних, але мало відомих, людей нашого краю. Існуючі статті з даних проблем не є численними, тому нашим завданням є узагальнення існуючого матеріалу та концептуальний його виклад.

Отже, Павло Думка органічно зв'язаний із такими селами Козівського району як Купчинці, Денисів і Драгоманівка в культурному та економічному житті [3: 134].

Павло Андрійович Думка народився 21 березня 1854 р. у с. Купчинцях на Тернопільщині в хліборобській селянській родині. Він був шостою і останньою дитиною в сім'ї його батьки скоро помирали від важкої праці, і малий Павло залишився жити в свого старшого брата Михайла.

Здібний, допитливий хлопчина успішно закінчує початкову школу в Купчинцях, далі тягнеться до науки. Деякий час працює і навчається в купчинецького дядя, самотужки оволодіває різьбою. Вчиться на майстра упорядника по дереву в Тернополі, згодом опановує столярство і різьбярство у двох приватних школах у Львові [9: 3].

Зі Львова повертається знову додому, займається майстернею у рідного брата Михайла і поповнює свої знання самоосвітою.

У 1876 р. наймається на роботу до відомого москвофільського письменника і громадського діяча Івана Наумовича у місті Скалаті. Робить вулики для пасіки, привчається практично до бджільництва, читає різноманітні літературні видання з багатой бібліотеки Наумовича.

Повернувшись додому, заробляє гроші із своєї майстерні, веде пасіку разом з братом Михайлом. А коли заробив трохи грошей, то вирішив купити хату, частину якої згодом відасть для читальні "Просвіти". З ініціативи П. Думки при купчинецькій читальні "Просвіти", що була заснована в 1895 році, були організовані невдовзі хорівий, драматичний і сільськогосподарський гуртки. Діяло тут активно і товариство тверезості. Ще молодим та енергійним він приймав діяльну участь у славному хорі пароха Вітошинського (1838-1901) у сусідньому селі Денисові [4: 37].

За ініціативою П. Думки 28 червня 1892 р. у с. Купчинцях вперше було організоване товариство "Сокіл". [9: 4].

Діапазон багатогранної діяльності Павла Думки помітно розширювався, його ім'я стало відоме у Львові, Тернополі, Станіславі, Коломиї, у багатьох галицьких містах і селах. Його поезії та полум'яні публіцистичні статті друкувалися у львівських авторитетних журналах і газетах, календарях, а також шкільних читанках.

Перші поезії почав друкувати П. Думка у 1884 р. Ранні твори поета – це переважно сумні зітхання. У таких віршах, як "Восени", "Весняна думка", "Молитва рільника", автор з гіркотою малює страждання, нестатки, курні хати, важку хліборобську працю селянства.

У віршах "До руських хлопів" (1895), "До братів", "До братів хлопів" (1900), "До братів радикалів" (1907) П. Думка закликає до соціального і національного визволення українців, що терплять важкий гніт поневолювачів.

Поетичні твори П. Думки високо оцінював великий І. Франко у своїй статті "Із поезій Павла Думки": "Вірші наших поетів – селян, особливо таких талановитих та щирих як П. Думка, можуть мати важне значення в нашій народній розвою..." [7: 19].

Багатогранний письменницький талант П. Думки розкривається і в тому, що він писав також вірші для дітей. Про це переконливо свідчить лист П. Думки до О. Барвінського за 1890 р. Поет, як тільки організувався дитячий журнал "Дзвіночок", надсилає цілий зошит дитячих творів. Однак із них побачив світ у журналі лише вірш "Циганя".

П. Думка листувався з І.Франком, М. Павликом, а також з Лесем Мартовичем, Олександром Барвінським, Василем Стефаніком та ін.

У 1890 р. при сприянні і участі І. Франка, М. Павлика та інших однодумців створюється "Русько-українська радикальна партія". Партія прагнула домогтися корінних економічних реформ, поліпшення становища західноукраїнських трудящих і перш за все – селянства. Програма партії вимагала від членів "нести в народні маси свідомість його економічних, політичних і національних інтересів і публіцистично пояснювати їх інтереси та боронити їх, добиватись загального голосування на виборах, свободи друку, зменшення податків та ін." [1:77].

П.Думка зразу ж став членом радикальної партії. Разом із своїм старшим братом Михайлом, односельчанами С. Гарматієм, М. Южином та іншими проводив найактивнішу агітаційну роботу. Як досвідченого у громадській роботі, П. Думку майже на кожному з'їзді партії обирають в його керівні органи. В пресі радикалів – журналі "Народ", в газетах "Хлібороб", а потім "Громадський голос" друкуються промови, публіцистичні статті, інформації і вірші П. Думки. Природний розум, талант промовця і публіциста, відвертість і непідкупність роблять П. Думку улюбленцем хліборобів, викликають шану в І.Франка і М. Павлика.

З 1909 по 1914 р. П. Думка був послом у галицькому сеймі. Перебуваючи на цьому посту, він домагався від австрійського уряду, щоб держава асигнувала більше фондів на народну освіту і науку, щоб викладання в Львівському університеті велося на рідній мові, щоб селяни платили менші податки за свою землю, щоб давати професійну освіту жінкам та поліпшувати медичне обслуговування населення [5: 8].

Як поет Павло Думка виступив співцем і захисником селянської долі. Його літературними вчителями були Т. Шенченко, М. Шашкевич, Ю.Федькович, поезії яких він любив і знав напам'ять, стиль яких наслідував у багатьох своїх віршах; його наставником був, безумовно, і Іван Франко [1: 77].

Ім'я Павла Думки користувалося заслуженою популярністю ще при його житті. Його

любили селяни як активного громадського діяча, як доброго порадника і заступника. Вже поред Першою світовою війною П. Думка мав багату бібліотеку, в якій були твори українських, російських, польських, французьких, німецьких та англійських письменників, тодішні галицькі газети і журнали. Поповнювати бібліотеку письменникові допомагав І.Франко. Бібліотека поета була читальною для селян, до неї кожної неділі і зимовими вечорами приходили селяни позичати книжки і журнали. У вільний час сам поет читав їм свіжі газети, твори Івана Франка, П.Грабовського, В. Стефаніка, Г. Успенського, Л. Толстого, М. Горького, Л. Українки, Ю.Словацького, А. Міцкевича, також захоплював їх своїми цікавими розповідями на сільськогосподарські та економічні теми, а інколи чудово вигравав на лірі та залюбки співав народні пісні.

На превеликий жаль, бібліотека, рукописна спадщина і листи поета, які він одержував від багатьох письменників та громадських діячів, загинули ще в роки Першої імперіалістичної війни... Та не загинула пам'ять селян про свого співця і ватажка [9: 8].

Поетичну естафету Павла Думки прийняли його земляки – Іванна Блажкевич та Микола Косар (1897-1946 рр.) безпосередні вихованці та щирі шанувальники таланту свого вчителя. У наш час найкращі поезії П. Думки увійшли в "Антологію української поезії".

Як до недавнього часу вважав Володимир Хома, зараз назріває пора перевидати твори Павла Думки в широкому обсязі. Найближчим часом треба видати і літературний портрет Павла Думки як побратима геніального Каменяра. Та й можна назвати одну із вулиць в його рідному селі чи навіть у Тернополі іменем поста. Майбутній будинок культури в старовинних Купчинцях повинен, безперечно, теж носити його славне ім'я, бо ж Думка був першим засновником читалень в Купчинцях, Драгоманівці та й у багатьох селах золотого Тернопільського Поділля [9: 161].

Товариство української мови ім. Т. Шевченка вирішило створити пам'ятник П. Думці у с.Купчинцях.

Таким чином ми можемо зробити висновок, про рівень культурної обізнаності селян за часів Австро-Угорщини. На прикладі Павла Думки можна побачити прагнення українського народу до становлення незалежності та національно-культурного піднесення. Ми не повинні забувати про таких видатних людей нашого краю, пам'ять про них має жити вічно.

Також дослідження на подібні теми мають велику перспективу, адже ми знаємо, що до недавнього часу усе національно-патріотичне замовчувалось, тому потрібно більше займатись вивченням порівняно недавньої історії рідного краю, тому що це є важливо для науки і національного виховання народу.

Література

1. Богдан Трофим'як. Гімнастично-спортивні організації у національно-визвольному русі Галичини (друга пол. XIX ст. – перша пол. XX ст.) // Тернопіль. – Економічна думка, 2001. – 694 с.
2. Трофим'як Б. Є. Фізичне виховання і спортивний рух у Західній Україні (з початку 30-х років XIX ст. до 1939 р.): Навч. Посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – 424 с.
3. Володимир Хома. Старовинні Купчинці / історико-краєзнавче дослідження/ – Тернопіль, 1998р. – 230с.
4. Володимир Хома, А Денисів село славне // Тернопіль, 1997р. – 72 с.
5. Володимир Хома. Увіковічним пам'ять героїв / видатні люди Козівщини //Свобода. – 1999. – 02 вересня.
6. В.І. Хома Літературна енциклопедія Козівщини // Радянське слово. – 1990. – 08 вересня.
7. Володимир Хома. Іван Франко в Купчинцях і Драгоманівці (Видання присвячене 140-річному ювілею геніального Каменяра). – Козова, 1996. – 36 с.
8. Гей, там на горі "Січ" іде!.. Пам'ятна книга Січей". Зібрав й упорядкував Петро Трильовський, – Київ, 1993. – 432 с.
9. Молитва рільника, 140 р. з дня народження П.Думки / В.Хома. – "Діалог", м. Тернопіль, 2003 р. – 168 с.

*Роман Паньків
наук. керівник – доц. І.І. Шумський*

АРІСТОТЕЛЬ ПРО ДЕРЖАВНИЙ ЛАД ДАВНЬОГРЕЦЬКИХ ПОЛІСІВ

Вивчення та осмислення історії полісів Стародавньої Греції та й взагалі історії Європи неможливе без розгляду проблеми видів державного ладу у постановці Арістотеля, відомого філософа періоду античності.